Lesbrief: Klimaatlijst

Duur van de les: 40-50 minuten

Doelgroep: onderbouw VO

Doel van de les: de leerlingen maken kennis met boeken over het klimaat, bepalen hun leesvoorkeur, reflecteren op dilemma's uit de boeken en leren iets bij over klimaatverandering.

Kerndoel 8A: De leerling ontwikkelt een eigen leesvoorkeur.

VOORBEREIDING:

- Zet de video van de Klimaatlijst van Boek voor Nederlands klaar op je digibord.
- Bedenk hoe je de quiz wil organiseren (wisbordjes, schrift, of ...).
- Het werkt het best als je de boeken uit de lijst fysiek bij je hebt, maar dat hoeft niet. De titels vind je onderaan deze lesbrief.

INTRODUCTIE (5 minuten):

- Introductie: van 2 t/m 8 november is de Klimaatweek. Maar over het klimaat wordt niet alleen in het nieuws gesproken. Schrijvers bedenken wat klimaatverandering betekent voor gewone mensen en hoe onze wereld er straks uit zou kunnen zien.
- Laat de Klimaatlijst van Boek voor Nederlands zien.

QUIZ (30-40 minuten)

- Introductie: de boeken uit de video zijn fictie. Maar de wereld waarin de personages leven, lijkt soms verrassend veel op die van ons. Hoe goed kun jij nog onderscheiden wat nu echt gebeurt, wat in de toekomst mogelijk is en wat schrijvers hebben verzonnen?
- Lees onderstaande uitspraken voor, gekoppeld aan de boeken uit de Klimaatlijst. Laat de leerlingen stemmen voor optie A, B of C en geef daarna het antwoord met achtergrondinformatie.

A – FEIT: dit bestaat of gebeurt nu al.
B – TOEKOMST?: dit gebeurt nog niet op deze manier, maar zou volgens de wetenschap kunnen.
C – FICTIE: dit is vooral door de schrijver bedacht en is zeer onwaarschijnlijk.

1. In Rugzwemmen van Marc ter Horst groeit Noor op met ouders die constant bezig zijn het klimaat. In de kinderwagen ging Noor al mee naar demonstraties voor het klimaat. Maar nu ze op de middelbare school zit, is ze helemaal klaar met de spandoeken en de sombere nieuwsberichten. Alleen in het water kan ze de zorgen van zich af laten glijden. Met vage cursussen, spirituele stenen en een zomerkamp proberen haar ouders haar op te vrolijken, maar Noor trekt liever haar eigen plan. Terwijl haar vriendinnen naar de zon vliegen, trekt zij er in haar eentje op uit. Zo leert ze de eigenwijze Tim beter kennen en ontdekt ze dat er genoeg is om blij van te worden, ook in tijden van hittegolven, overstromingen en ouders die denken dat ze wel weten wat goed voor je is.

Vraag
Nederland krijgt vaker te maken met hittegolven en extreme regenval: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: A – FEIT
De temperatuur van de warmste dagen in Nederland is sinds 1900 met ruim 3 °C gestegen en hittegolven komen vaker voor. Ook extreme neerslag neemt toe: warme lucht kan meer waterdamp bevatten, waardoor zware buien heviger kunnen worden.

Korte vervolgvraag: Wordt jij, net als Noor, weleens moe van al het nieuws over klimaatverandering?

2. In Winnen van de wereld van Mark Boode bestaat Yanna's leven uit rampen. Haar broertje, haar sproeten, de jongens uit 2B. En als ze haar docenten moet geloven staat haar huis over twintig jaar onder water. Maar Yanna heeft geen zin meer om bang te zijn. Of misschien is ze juist wel bang om haar hele leven bang te blijven. Yanna sluit zich aan bij de Green Rebels. Die willen bossen redden en bezetten kruispunten. Die dóén iets. Maar al bij haar eerste actie wordt Yanna opgesloten in een politiecel. Nu is Yanna pas echt boos. De wereld heeft haar uitgedaagd. En Yanna wil winnen.

Vraag
Een Nederlands huis dat nu veilig staat, kan later door zeespiegelstijging bedreigd worden: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: B – TOEKOMST?
De zeespiegel voor de Nederlandse kust stijgt daadwerkelijk. Rond 2050 is het volgens het KNMI mogelijk dat de zeespiegel ongeveer 16 tot 38 centimeter stijgt ten opzichte van het gemiddelde over 1995–2014. Hoe groot de gevolgen voor afzonderlijke huizen zijn, hangt onder andere af van waar je woont en van de bescherming door dijken en andere maatregelen.

Korte vervolgvraag: kom jij in actie als je weet dat jouw eigen huis over 25 jaar onder water staat?

3. In Twee graden van Alan Gratz volgen we vier jongeren die te maken krijgen met heftige gevolgen van klimaatverandering.
Sierra Nevada gebergte in Californië: Akira en haar paard proberen te ontsnappen aan een allesverwoestende bosbrand.
Noord-Canada: Owen en George komen oog in oog te staan met een uitgehongerde ijsbeer, die vast is komen te zitten op een stuk land.
Miami: Natalie moet vechten om haar hoofd boven water te houden wanneer haar stad door een orkaan wordt overspoeld.
Akira, Owen, George en Natalie leven duizenden kilometers van elkaar vandaan en hun problemen zijn erg verschillend, toch zijn ze meer met elkaar verbonden dan ze ooit hadden kunnen bedenken.

Vier verschillende jongeren. Drie grote bedreigingen. Twee graden temperatuurverschil. Eén oorzaak: klimaatverandering.

Vraag
Door klimaatverandering kunnen bosbranden groter en heftiger worden: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: A – FEIT
Een warmer klimaat versterkt natuurbranden. Uit satellietgegevens van de afgelopen 21 jaar blijkt dat extreme brandactiviteit wereldwijd meer dan verdubbeld is. Zonder maatregelen en een daling van de uitstoot van broeikasgassen neemt het risico op natuurbranden de komende decennia verder toe. Ook in Nederland.

Korte vervolgvraag: maakt een verhaal over iemand die midden in zo'n ramp zit meer indruk dan een nieuwsbericht over dezelfde ramp?

4. In Alter van Marloes Morshuis leven Roz en Fabian in een ideale en vredige wereld. Daarvoor betalen ze een prijs: ze zijn gekoppeld aan een digitaal alter ego, een dialego. Net als iedereen moeten ze zich hetzelfde gedragen als hun ideale digitale spiegelbeeld. Maar Roz en Fabian willen hun eigen leven leiden. Ze zoeken de grenzen van hun vrijheid op. Al snel kleuren hun schermen rood bij de maandelijkse Check – en voor mensen die afwijken van hun dialego is geen plek in de samenleving.

Vraag
Om klimaatproblemen op te lossen, zou technologie kunnen bepalen hoe mensen zich moeten gedragen: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: C – FICTIE
Zo'n samenleving bestaat niet. De schrijver heeft een toekomstbeeld verzonnen om de gevaren van zo'n samenleving onder de aandacht te brengen.

Korte vervolgvraag: stel dat een app precies weet welke keuzes het beste zijn voor het klimaat. Zou jij willen dat die app bepaalt wat jij mag eten, kopen of hoe je reist?

5. In Vuile handen van Marco Kunst maakt Achim zich zorgen. Over de wereld. Over het klimaat. Hij ziet maar één manier om echt iets te veranderen. Een extreme manier.

Leila is al haar hele leven ziek en zit in een rolstoel. Maar ze is goede vrienden met haar oudere broer. Achim neemt haar serieus en staat altijd voor haar klaar.

Op een dag ontvangt Leila een vreemd bericht van Achim. Hij schrijft dat hij op Schiphol is en dat Leila het nieuws moet volgen. Wat is Achim van plan? Kan Leila iets doen om hem te stoppen?

Vraag
Klimaatactivisten gaan soms zo ver dat ze de wet overtreden: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: A - FEIT
Klimaatactivisten overtreden soms de wet om hun zorgen onder de aandacht te brengen. Denk bijvoorbeeld aan de bezetting van snelwegen en kruispunten. Wat Achim doet in het boek is wel heel extreem. Nieuwsgierig? Lezen!

Korte vervolgvraag: mag je de wet overtreden om je zorgen over een belangrijk onderwerp te uiten?

6. In Hoopvolle verhalen over het einde van de wereld fantaseren vijftien schrijvers over klimaatverandering en de toekomst. Een van de verhalen begint met het idee dat iemand een bacterie ontdekt die plastic opeet.

Vraag
Een bacterie die plastic kan afbreken: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: A – FEIT
Wetenschappers ontdekten in Japan de bacterie Ideonella sakaiensis. Die maakt enzymen waarmee bepaalde soorten PET (plastic) kunnen worden afgebroken. Dat betekent overigens niet dat we een bacterie kunnen loslaten die zomaar al het plastic afval opeet: de werking is beperkt tot bepaalde soorten en vormen van PET.

Korte vervolgvraag: waarom zou een schrijver juist over mogelijke oplossingen schrijven in plaats van alleen over klimaatrampen?

7. Het boek Lily van Tom de Cock speelt zich af in De Nieuwe Unie in 2149. Buiten is de lucht zo sterk vervuild, dat die niet direct kunt inademen en er is om de haverklap een lockdown vanwege een nieuw gevaarlijk virus. De veertienjarige Lily is een van de belangrijkste influencers van haar tijd en verdient op die manier bakken met geld. Ze doet er alles aan om 200 miljoen volgers te krijgen. Als Lily de knappe Samuel ontmoet, bedenkt ze een plan om haar ultieme doel te bereiken. Haar plan loopt alleen behoorlijk uit de hand en zorgt ervoor dat ze haar luxeleventje moet inruilen voor een wild avontuur op zee. Daar ontdekt Lily dat de wereld heel anders in elkaar steekt dan ze altijd heeft gedacht. Die harde waarheid zet haar leven én dat van alle jongeren op zijn kop.

Vraag
De buitenlucht is zo vervuild, dat je niet naar buiten kunt zonder de lucht die je inademt te filteren: feit, toekomst of fictie?

Antwoord: A en B – FEIT en TOEKOMST?
In sommige steden is de smog zo ernstig, dat je op bepaalde dagen niet zonder mondkapje naar buiten kunt. Smog is luchtvervuiling door de uitstoot van het verkeer, industrie en huishoudens. Als de temperatuur stijgt, verergert deze smog, dus is het mogelijk dat in de toekomst op meer plekken zulke filters nodig zijn.

Korte vervolgvraag: zou jij in een stad willen wonen waar je elke dag een mondkapje moet dragen?

AFSLUITING (5 minuten)

- Laat de leerlingen opschrijven welk van de acht boeken ze het liefst willen lezen:
  - Rugzwemmen - Marc ter Horst
  - Winnen van de wereld - Mark Boode
  - Twee graden - Alan Gratz
  - Alter - Marloes Morshuis
  - Vuile handen - Marco Kunst
  - Hoopvolle verhalen over het einde van de wereld - verschillende auteurs
  - Lily - Tom de Cock
  - De grote vloed - Sjoerd Kuyper

- Als er tijd is: laat de leerlingen direct naar de bibliotheek gaan om hun favoriete boek te lenen.

